
GAIUS ve INSTITUTIONES'LERDEN BAZI PARÇALAR

Gaius (117 - 180) İmparator Hadrian, Antoninus Pius, Marcus Aurelius zamanlarında yaşamıştır [1]. Bu müellifin hayatı hakkında bugüne kadar elde bulunan vesikalar kâfi derecede malûmat vermemektedirler; kendisinin zamanında yaşamış olan hukukçuların eserlerinde de bu hususta bir işarete tesadüf edilemiyor. Gaius'un aslen nereli olduğu katî olarak tesbit edilememiştir; ekseri müellifler Gaius'un Romalı olmayıp Anadolu'da doğmuş olduğunu kabul ediyorlar. Mommsen ve Demangeat Gaius'un eserlerinin bir çoğunu Anadolu'da yazdığını kabul ettikleri halde diğer bazıları gençliğini Anadolu'da geçirip sonradan Romaya yerleşmiş olduğu fikrini güdüyorlar. Huschke meselenin kolayca halledilemeyeceği fikrindedir. Çok ihtimal dahilinde olan Gaius'un aslen Yunanlı hattâ Anadolu'lu olduğudur. Tahsilini Yunan metotlarına göre yapmıştır ve Yunan ilim ve felsefesinin tesirlerini yazılarında bulabiliriz. Yunan kanunlarını hattâ Anadolu'nun bazı şehirlerinin hukuklarını derin bir şekilde tanımakta ve eserinde bunlardan bahsetmektedir. Hattâ Glasson [2] Gaius isminin de aslında Yunanca olduğunu iddia etmektedir; çünkü bu isim tek olarak kullanılıyor halbuki diğer Romalı hukukçular iki veya üç isimle anılmaktadırlar. Bazı müelliflere göre Gaius Ramada pek az bulunmuştur; Glasson'a göre hiç bulunmamıştır. Ancak vilâyetlerin birinde hukuk tedrisatı ile olmuştur. Zamanındaki diğer hukukçuların Gaius'dan bahsetmeyişle-

[1] E. Perrot Textes et documents de Droit Romain p. 82.

[2] Etude sur Gaius. Paris 1885 p. 25.

rini de bu suretle izah edebiliriz. Bütün bunlara rağmen Gaius yazılarında bize mükemmel bir hukuk hocası olarak görünüyor; eserinde göze çarpan iki faikiyet noktasından biri metodu diğeri de ifadesindeki vüzuhtur. Bunları Gaius'un en mühim eseri olan *Institutiones*'lerinde görüyoruz. 138 ile 155 seneleri arasında yazılan [3] bu eser 1816 senesinde Verona kütüphanesinde Alman alimi Niebuhr tarafından bulunmuştur. Eserde eksik kalan bazı yerler iyi bir tesadüfün neticesi olarak beş sene evvel Mısırdaki çıkan Papyrus'lerle tamamlanmıştır. *Institutiones*'ler çok vazih olarak yazılmış bir talebe kitabıdır. Bazı müelliflere göre *Institutiones*'ler Gaius'un dersini vermeden evvel hazırladığı notlardır; Dernburg'e göre de talebeleri tarafından ders esnasında tutulan notlardır.

Bu eser dört kitaba ayrılmaktadır. Birinci kitapta Gaius umumî olarak hukuktan, hukukun taksimatından, Roma hukukunun kaynaklarından bahsettikten sonra şahsın hukukunu tetkik ediyor. Bu meyanda hür şahıslarla köleleri ayırıyor ve azat etme usullerini sayıyor. Hâkimiyet altında bulunan şahıslarla (alieni iuris) hâkimiyet altında bulunmayan şahısları (sui iuris) birbirinden tefrik ediyor nihayet vesayet altında bulunan ve bulunmayan kimseleri gözden geçiriyor. İkinci kitapta şeylerin taksimatında bunların iktisap şekillerinden ve mallara taallük eden muhtelif haklarla külli intikal şekillerinden bahsediyor. Gaius üçüncü kitabın başında gene miras hukukunu tetkik ettikten sonra borçlar hukukuna giriyor (paragr. 88). Gaius borçların muhtelif kaynaklarını ve sukut sebeplerini izah ile suçlardan doğan borçları tetkik ediyor. Nihayet dördüncü kitabında *Actio*'ları yani usul muhakeme hukukunu izah ediyor. Burada bilhassa tarihe ehemmiyet veriyor ve zamanında carî olmayan *Legis Actio*'ları derin olarak gördükten sonra formül usulünü, hâkimiyet altındaki şahısları, *Exceptio*'ları mürur zaman müddetlerini ve *Pretör Interdicta*'larını tetkik ediyor.

Altınca asırda İmparator Justinien'in yaptırmış olduğu *Institutiones*'lerin esasını Gaius'un aynı isimdeki bu eseri teşkil et-

[3] R. Monier Droit Romain, Vol. 1 p. 104.

mektedir. Hattâ Gaius'un kitabının bir çok yerleri aynen Justinien'in eserlerine nakledilmiş ancak içtimai ve iktisadi hayatta vaki olan tahavvüllerden dolayı bazı yeni hükümler ilâve ve bazıları da tadil edilmiştir; fakat kitabın taksimatında hiç bir değişiklik yapılmamıştır. Belki daha ileri giderek diyebiliriz ki Gaius'un Institutiones'leri bugünkü Roma hukuku tedrisatının ana hatlarını teşkil etmektedir.

INSTITUTIONES

BİRİNCİ KİTAP [4]

2 — Roma milletinin hukuku kanunlardan, plebisitlerden ayan meclî kararlarından, imparator emirnamelerinden hukuk yapmak salâhiyetini haiz olanların beyannamelerinden ve hukukçuların cevaplarından teşekkül eder.

3 — Kanun (lex) halkın tanzim, tertip ve tesis ettiği kaidelerdir. (Quod); Plebisit (Plebiscitum) avam tabakasının tanzim ve tesis ettikleridir.

4 — Ayan meclisi kararı (Senatus - Consultum) ayan meclisinin tanzimi ve tertip ettiği kaidelerdir.

5 — İmparator emirnamesi (Constitutio Principis) imparatorun kararname, beyanname veyahut mektup ile emir ve ten-sik ettikleridir.

(II Hukukun taksimi) 8 - Meri hukuk ya şahısları ya eşyayı ve yahut ta davaları alâkadar eder; evvelâ şahıslardan bahsedelim.

(III İnsanların vaziyeti) 9 - Hukuktaki şahıslara dair en esaslı tefrik şudur : İnsanlar ya hürdür ve yahut köledir.

10 — Bundan başka hür insanlar da ya Ingenui'dirler ve yahut ta azatlıdırlar.

11 — Ingenuus'lar hür olarak doğanlardır.

[4] Gaius kitap yerine Commentarius kelimesini kullanmaktadır. Bu parçalar doğrudan doğruya lâtince'den çevrilmiştir. (Tercüme eden).

İKİNCİ KİTAP

2 — Şeyler iki esaslı gruba ayrılırlar : Bir kısmı ilâhî hukuktandır, diğerleri de dünyevî hukuktandırlar.

3 — İlâhî hukuktan olan şeyler meselâ mukaddes eşya ile dinî eşyadır.

4 — Yüksek ilâhlara tahsis edilenler mukaddes şeylerdir. Küçük ilâhlara vakfedilenlere de dinî şeylerdir.

5 — Her hangi bir yer Roma halkının iradesile bir kanun ve yahut bir Ayan meclisi kararile mukaddes olur.

8 — Şehir surları ve kapıları gibi mukaddesleştirilmiş eşyadan olanlar da yine bu şekilde ilâhî hukuktandırlar.

9 — İlâhî hukuktan olan şey hiç bir kimsenin mülkiyetinde olmaz; fakat dünyevî hukuktan olan şey ekseriyetle bir kimsenin tahtı temellükündedir; fakat hiç bir kimsenin temellükünde de olmayabilir. Çünkü terekenin malları mirasçı ortaya çıkınca ya kadar hiç bir kimsenin mülkiyetinde değildirler.

10 — Dünyevî hukuktan olan şeyler ya âmme emlakidir; yahut ta hususî emlakıdır.

11 — Âmmenin olan şeyler hiç bir kimsenin mülkiyetinde değildir. Bunlar cemiyetin malı addolunur; hususî emlak hususî fertlere ait olanlardır.

12 — Şeyler bundan başka maddî ve gayrı maddî diye tefrik edebilirler.

13 — Maddî olan şeyler el ile tutulabilenlerdir; meselâ arazi, köle, elbise, altın, gümüş gibi sayısız diğer bir çok eşya.

14 — Maddî olmıyanlar, el ile tutulamıyan ve ancak bir haktan ibaret olan şeylerdir; meselâ miras, intifa hakkı ve akte-dilen bütün borç münasebetleri.

14 a — Bundan başka şeyler ya Mancipi veya Nec Mancipi'dirler [1].

[1] Mancipi ve Nec Mancipi kelimelerinin tam türkçesi mevcut olmadığından ve ecnebî lisanlarda da bu mefhumlar lâtince olarak kullanıldığından burada da lâtince şekillerini kullanacağız. (Tercüme eden)

17 — Böylece gayri maddî olan bütün şeyler nec mancipi'dirler. Ancak köy arazileri üzerindeki irtifak hakları bir istisna teşkil ederler, çünkü bunlar gayri maddî şeyler olmakla beraber res mancipi olarak kabul edilmişlerdir.

18 — Res Mancipi'lerle res nec mancipi'ler arasındaki fark büyüktür.

19 — Çünkü res nec mancipi'ler teslim edilebilecek maddî şeyler olmak şartile mülkiyetleri yalnız teslim ile başkalarına geçer.

20 — Bu sebepten eğer ben sana alım satım veya hibe dolayısıyla veya her hangi bir sebepten bir elbise veya altın veya gümüş teslim edesem, ben onun maliki olmam şartile, derhal o şey senin olur.

22 — Res mansipi'ler başkalarına Mancipatio (muamele) ile devrolunurlar. Bu sebepten de bu şeylere mancipi denilmiştir. In iure cessio [2] muamelesi de aynen mancipitio'nun hukukî neticelerini meydana getirir.

24 — In iure cessio şu şekilde cereyan eder : Roma halkının Magistrat'sı, ya Praetor Urbanus ve yahut Praetor Peregrinus [3] önünde kendisine mal devredilen kimse o şeyi tutarak : «**Bu kölenin Quirite'ler hukuku mucibince bana ait olduğunu iddia ediyorum.**» der; bu iddiaden sonra Pretör malı devredene aksi iddiada bulunup bulunmadığını sorar; nâkil menfi şekilde cevap verir ve yahut sükût ederse, Pretör bu şeyin mülkiyet iddiasında bulunmuş olana ait olduğunu tasdik eder. Bu usule aynı zamanda Legis Actio [4] da denilmektedir, vilâyetlerde de valiler önünde cereyan eder.

[2] In iure Cessio pretör önünde devir nakil muamelesi manâsına gelmektedir. (Tercüme eden)

[3] Praetor Urbanus şehirde vatandaşlar arasındaki ihtilâfları halleden pretör olup Praetor Peregrinus bir vatandaşla bir yabancı ve yahut iki yabancı arasındaki ihtilâfları hallederdi.

[4] Legis Actio 4 üncü kitapta görüleceği gibi kanunî dava ve yahut kanunun tanımış olduğu dava manâsıdır. (Tercüme eden)

28 — Tabiidir ki gayri maddi olan şeyler teslim muamelesine salih değildirler.

29 — Fakat şehir üzerindeki haklar ancak in iure cessio (Pretör önünde devir) şeklinde devrolunabilirler. Şehir haricindeki Mancipatio şeklinde devrolunurlar.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

88 — Şimidi borçlara geçelim : bunlar en esaslı tefrik olarak ikiye ayrılırlar : çünkü her borç ya bir akitten veya bir suçtan doğar.

89 — Evvelâ akitten doğanları tetkik edelim. Bunlar 4 nevidir : Borç ya aynı bir akitten ve yahut şifahî bir akitten veya tahriri ve yahut ta riyazî akitten doğar.

90 — Aynı şekilde bir borç meselâ bir karzın verilmesiyle aktedilir. Karzın verilmesi o şeylere inhisar eder ki, bunlar mahiyetleri icabı sayı, tartı ve yahut ölçü ile ifade edilirler; meselâ para, şarap, zeytin yağı, buğday, bakır, gümüş ve altın gibi.

135 — Rizai şekilde borçlar alım satım akdinden kira akdinden şirket ve vekâlet akitlerinden doğarlar.

DÖRDÜNCÜ KİTAP [5]

2 — Şahsi dava (Actio in personam) ile bize karşı bir akitten veya bir suçtan dolayı bağlı olan yani bize bir şey vermeğe yapmağa veya bir ödemi ifaya mecbur olduğunu iddia ettiğimiz şahsı takip ederiz.

3 — Aynı dava (Actio in rem) ile maddi bir şeyin bize ait olduğunu ve yahut bir şey üzerinde bir intifa, kullanma hayvan geçirme, su geçirme, ve yahut muayyen bir yükseklığe ka-

[5] 4 üncü kitaptan tercüme edilen parçaların adet itibarıyla daha fazla olmasına sebep Roma usulü muhakeme hukukuna dair yegâne kaynağın Gaius'un burada verdiği izahattan ibaret olmasıdır. Diğer kaynakların hiç birinde bu kadar tafsilatlı bir tetkike tesadüf edilmemektedir.

(Tercüme eden)

dar inşaat yapma haklarını iddia ederiz, bu dava bilâkis müdde-ialeyhe karşı menfidir.

11 — Eskilerin [6] kullandıkları davalara kanunî dava (Legis Actio) deniliyordu; bunun sebebi de ya o devirlerde bir çok davaları ihdas eden Pretör beyannamelerinin mevcut olması veya bu davaların kanununun metin ve kelimelerinin tatbiki ile açılabilmelerinden ve bu bakımdan da kanun gibi değiştirilemez bir mahiyeti haiz olmalarındadır. Bu hususta bağının kütüklerinden kesilmesinden dolayı dava açan bir kimseye kesilmiş ağaçlardan bahsetmesi icap ettiği sebeble davasını kaybettiği cevabı verilmiştir. Çünkü kesilmiş bağ kütükleri hususunda dava açmağa salâhiyet veren XII lâvha kanununda umumî mânâda kesilmiş ağaçlardan bahsedilmektedir.

12 — Kanunî dava (Legis Actio) beş şekilde açılırdı : Sacramento, Per Iudicis Postulationem, Per Conditionem, Per Manus Iniunctionem, Per Pignoris Capionem.

13 — Actio Sacamenti [7] umumî idi, kanun taafından başka dava açılacağı emredilmedikçe sacramentum şeklinde dava açılırdı. Çünkü bu davayı kaybeden ceza olarak Sacramentum'un mevzuunu teşkil eden parayı öderdi. Ve bu meblâğ devlete verilirdi; bunun tediye edileceğine dair taraflar evvelden Pretöre kefil göstermek mecburiyetinde idiler.

14 — Sacrementum'un mevzuunu teşkil eden ceza elli as'dı ve yahut ta beş yüz as'dı, üzerinde ihtilâf çıkan iddianın kıymeti bin as'dan yukarı ise sacramentum beş yüz as'dı kıymet daha

[6] Burada eskilerden maksat eski hukukçular yani cumhuriyet devrinin hukukçularıdır. (Tercüme eden)

[7] Sacrementum kelimesi burada bahis manâsınadır. Fakat kelimenin esas manâsı malûm değildir. R. Monier'ye göre ilk zamanlarda «tahsis edilmiş bir mevzu» u ifade ediyordu. Bu devirlerde taraflar rahibe bahsın mevzuunu teşkil eden hayvanları bırakırlardı ve davayı kaybeden tarafın vermiş olduğu hayvan ilâhlara kurban olarak tahsis edilirdi. Sonraları bu hayvanlar yerine Sacrementum'un mevzu olarak bakır külçeleri kabul edildi. (Tercüme eden)

az olduğu takdirde elli as'lık sacramentum ile muhakemeye başlanırdı; çünkü vaziyet XII lāvha kanununda bu şekilde tesbit edilmiştir. Bir kölenin hürriyeti hakkında ihtilâf çıkarsa kölenin kıymeti ne olursa olsun XII lāvha kanununa göre elli as'lık sacramentum ile dava açılırdı. Bunun sebebi de kölelerin hürriyetini talep işinde kolaylık göstermekti [8]. Sonra (taraflar) gelirler ve hakimin kim olacağı tesbit edilirdi. Lex Pinarina kanunu mucibince taraflar otuz gün sonra hakimin tayini için Pretör önüne gelirlerdi, halbuki bu kanundan evvel hakim derhal tayin olunurdu. Yukarıda izah edilenlerden görüyoruz ki kıymeti bin as'dan aşağı olan bir şey için dava açılırsa, beş yüz as'lık değil fakat elli as'lık bir saramentum ile davaya başlanırdı. Hakim tayin edildiğinin ertesi gününden sonraki gün onun önünde bulunmak için taraflar birbirlerine haber verirlerdi. Sonra hakim önüne geldiklerinde meseleyi münakaşa etmeden evvel vaziyeti kısaca izah etmeleri lâzımdı. Buna Causae coniectio deniliyordu ki iddia'nın ufak bir hülâsası manâsına gelmektedir.

16 — Dava In Rem (Aynî dava) ise, menkul mallarla hareket eden mallar [9] pretör önüne getirilebilir veya gelebilirlerse istihkak iddiaları şu şekilde yapılırdı : mülkiyet iddiasında bulunan şahıs elinde değneği tutar sonra ihtilâflı şeye veya köleye dokunarak şunları söylerdi : «Bu kölenin Quirit'ler huku - ku mucibince benim olduğumu iddia ediyorum ve evvelce de izah etmiş olduğum gibi senin huzurunda değneğimi onun üzerine koyuyorum»; bunları söylemekle değneğini de kölenin üzerine koyar karşı tarafta aynı şeyleri söyler ve aynı şekilde hareket eder.

İki taraf iddialarını söyledikten sonra pretör :

«İkiniz de köleyi bırakınız» der ve onlar da bırakırlar. İlk iddiada bulunan diğerine şu şekilde sorar :

«Bu iddiayı ne sebeple dermeyan etmiş olduğumu söylemeni talep ediyorum» diğeri cevap verir : »Değneği koymakla hak-

[8] Esas metin burada noksandır.

(Tercüme eden)

[9] Meselâ hayvanlar ve köleler.

(Tercüme eden)

kımı kullandım» sonra ilk iddiada bulunan : »Haksız bir iddiada bulunduğun için seni beş yüz as'lık bir Sacramentum'a davet ediyorum» der ve karşı tarafta aynen hareket eder : Ben de seni (davet ediyorum).

Dava Legis actio sacramento in personam (şahsî dava) olduğu zaman da vaziyet aynı idi. Bundan sonra pretör bu iddiaları dermeyan etmiş olanlardan birine malın muvakkat zilyetliğini verir, fakat bu şahsa diğer tarafa mal ve semereleri hususunda kefil ve teminat göstermesini emrederdi. Bundan başka pretör iki taraftan da sacramentum'un tediyesi hususunda teminat ve kefil kabul ederdi; çünkü Sacramentum devlet hazinesine geçiyordu. Taraflar değneği mızrak yerine kullanıyorlardı. Çünkü mızrak hakikî mülkiyeti temsil eder; bunun sebebi de düşmandan almış oldukları şeylerin tam bir mülkiyetini iktisap ettiklerini zannetmelerindedir [10].

17 — Eğer o şey mahiyeti icabı getirilemeyecek ve yahut gelemeyecek vaziyete ise meselâ bir sütun, bir gemi veya bir hayvan sürüsü, bunun bir parçası alınır ve bu parça pretör önüne getirilirdi, ve sonra bu mal üzerine iddialar ihtilâflı şeyin tamamı mevcut imiş gibi dermeyan edilirdi. Böylece sürüden bir koyun veya keçi ve yahut bunların bir avuç yünü getirilirdi, gemiden de bir direk ve yahut bir başka parça koparılırdı...

17 a — Eğer kanun bir mesele hususunda bu şekilde hareket edilmesini emretmiş ise Legis Actio Per Iudicis Postulationem [11] şeklinde dava açılırdı; meselâ XII lāvha kanunnuna göre Stipulatio [12] dan doğan borçlar bu şekilde takip edilirdi. İddia tahminen şu şekilde yapılırdı. Davacı şunu söylerdi: «Sponsio [13] mucibince bana on bin sesterts vermeğe mükellef olduğunu iddia ediyorum : senin ya kabul ve yahut ta reddet -

[10] Kastedilenler Romalılardır. (Tercüme eden)

[11] Iudicis Postulatio hakim talebi, hakim tayini talebi mânâsına gelmektedir. Postulatio = talep. Iudex, Iudicis = hakim. (Tercüme eden)

[12] Stipulatio Romada şifahi akitlerin en mühim şeklidir. (Tercüme eden)

[13] Sponsio Romada bir kefalet şeklidir. (Tercüme eden)

meni istiyorum». Müddeialeyh kendisinin mükellef olmadığını söyler ve davacı da : «**Sen inkâr ettiğin için, pretör, senin bir hakim tayin etmeni talep ediyorum».** derdi. Bu gibi davalarda cezaya maruz olmadan bir şey inkâr edilebilirdi. Meselâ aynı kanun mucibince terekenin taksimi hususunda mirasçılar Per Iudicis Postulationem dava açabiliyorlardı. Aynı hüküm müşterek bir malın taksimi hususunda Lex Liciniaie tarafından da vaz edilmiştir. Böylece hangi sebepten dolayı davanın açıldığı izah edildikten sonra derhal hakim tayini istenirdi.

17 b — Per Conditionem davada şu şekilde hareket edilirdi : «**Senin bana on bin sesters vermeğe mecbur olduğunu iddia ediyorum kabul veya reddetmeni istiyorum».** Müddeialeyh kendisinin mükellef olmadığını iddia ederdi. Davacı da : «**İnkâr ettiğinden dolayı otuz gün sonra hakimi kabul için buraya gelmeni sana ihbar ediyorum».** derdi. Sonra ikisi de otuzuncu gün hakimi kabul etmek üzere hazır bulunmağa mecburdular. Condicere'nin eski lisandaki manâsı ihbar etmektir.

18 — Bu Actio'ya çok doğru olarak Condictio denildi çünkü davacı müddeialeyhe otuzuncu günü hâkimi kabul için hazır bulunmasını ihbar ediyordu. Fakat bugün doğru olmayarak Condictio ile karşı tarafın bize bir şey vermekle mükellef olduğunu iddia ettiğimiz şahsî davaları kastediyoruz; çünkü zamanımızda bu manâda bir ihbar mevcut değildir.

19 — Bu kanunî dava Silia ve Calpurnia kanunlarile kabul edilmiştir; Silia kanunu ile muayyen bir meblâğ ve Calpurnia kanunu ile de her hangi bir muayyen şey hususunda.

21 — Kanunun bu şekilde hareket edilmesini emrettiği hallerde Manus Iniectio [14] ile hareket edilirdi : Meselâ XII lāvha kanununa göre mahkûm olan aleyhine. Bu dava şundan ibaretti : davacı : «**Bana on bin sesters ödemeğe mahkûm olduğundan ve bunları henüz tediye etmediğinden dolayı on bin sesterse mahkûm olman sebeble senin üzerine elimi koyuyorum».**

[14] Manus Iniectio elin konması el altına almak manâsındadır.

Manus = el, hâkimiyet.

(Tercüme eden)

der ve aynı zamanda hasmının vücudunun bir yerini tutardı. Mahkûmun bu eli üzerinden atabilmesine ve mukabil dava açmasına imkân yoktu; fakat bir vindex gösterebilirdi ki bu onun namına hareket ederdi. Vindex gösteremiyeni davacı evine götürür ve zincire vururdu.

26 — Pignoris Catio [15] şeklinde bazı hallerde örfü âdete ve bazı hallerde kanuna istinat edilerek dava açılırdı.

27 — Örfü âdet ile bu dava askerî şeyler hususunda kabul edildi; böylece, kendisine ücretini tevzi ile mükellef şahıs bunu tediye etmediği takdirde, asker onun bir malını rehin olarak alabilirdi. Bu sebeple askerın ücretine mukabil aldığı bu paraya aes militare denilirdi. Aynı şekilde de askerın bir at satın alması için lâzım olan paraya mukabil bir malı rehin almasına cevaz vardı. Bu paraya aes equestre denilirdi; yine aynı şekilde atlara verilen yulafın satın alınması için lâzım olan para hususunda da rehin alınabilirdi, bu paraya da aes hordiarium (Yulaf parası) denilirdi.

28 — Pignoris Catio kanunla da kabul edilmiştir. Meselâ XII lâvha kanunu, kurbanlık hayvan alıpta bedelini ödemeyenlere karşı bunu kabul ediyor. Aynı şekilde kira bedeli dinî bir işe tahsis edilmek kasdile kiralanan bir hayvanın kira bedelini ödemeyene karşı bu şekilde hareket edilirdi; yine aynı şekilde Lex Censoria [16] larla Pignoris Catio şeklinde hareket etmek hakkı Roma halkından vergileri tarheden Publicani [17] lere bu vergileri her hangi bir kanuna istinaden ödemekle mükellef olanlara karşı verilmiştir.

29 — Bütün bu hallerde rehin muayyen kelimelerin söylenmesile alınırdı; bundan dolayı bir çok hukukçular bunun bir Legis Actio olduğu fikrinde idiler. Fakat bazıları da Pignoris

[15] Pignoris Catio rehin alma manâsındadır. Fakat bugünkü hukuktaki bir malın haczine de benzer. Pignus = rehin Catio = alma
(Tercüme eden)

[16] Lex Censoria = vergileri tarhedecek mültezimlerle devletin yapmış olduğu mukaveleler kastediliyor.
(Tercüme eden)

[17] Publicani = Romadaki vergi mültezimleri. (Tercüme eden)

Capio mahkeme önünde, pretör huzurunda yapılmadığından ve bir çok hallerde müddeialeyhin gıyabında olduğundan, halbuki diğer davalar proter huzurunda ve müddeialey hazır olarak yapıldıklarından,* bunun bir Legis Actio olmadığı fikrinde idiler.

30 — Fakat bütün bu davalar yavaş yavaş gözden düştüler; çünkü eski hukukçuların şekilcilikleri yüzünden vaziyet o hale vardı ki, en ufak bir hatayı yapan davasını kaybediyordu; nihayet Aebutia kanunu ve iki Julia kanunlarıyla Legis Actio'lar ilga edildiler.

62 — Hüsnüniyet davaları şunlardır : Alım satımdan, icardan, başkası namına vekâleti olmadan tasarruftan, vekâlet akdinden, vedia akdinden, Fiducia'dan, şirket akdinden vesayetten doğan davalarla kadının şahsî malları hakkındaki açılan davalar.

108 — Eskiden Legis Actio'ların mahiyeti başka idi çünkü bir kere bir şey hususunda dava açıldıktan sonra Ipso lure aynı şey için bir daha dava açmağa imkân yoktur.

Çeviren :

TÜRKÂN BASMAN

Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Asistanı